

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора Томчука Михайла Івановича на дисертацію Ордатій Н. М. «Особливості впливу екологічної свідомості на психосоматичні дисфункції студентів закладів вищої освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Дослідження Ордатій Наталії Миколаївни присвячене актуальній як в науковому, так і в практичному плані проблемі, а саме виявленню особливостей впливу екологічної свідомості на психосоматичні дисфункції студентів закладів вищої освіти (ЗВО). Актуальність вивчення зазначеної проблеми пов'язана з необхідністю з'ясування причин розвитку психосоматичних дисфункцій осіб в освітньому екосередовищі, які можуть бути обумовлені психофізіологічними особливостями їх розвитку, сімейним вихованням, умовами навчання, спілкування та ін. Проте до сьогодні відсутні системні, ґрунтовні наукові психологічні дослідження таких проявів, їх профілактики та корекції. Пошук оптимального методичного інструментарію психокорекції щодо покращення екологічної свідомості в здобувачів вищої освіти з психосоматичними дисфункціями обумовлений також необхідністю забезпечення оптимальних умов їх становлення та розвитку. З огляду на це, можна вважати, що тема дисертаційного дослідження Ордатій Н. М. є соціально значущою, недостатньо вивченою в психології та відповідає викликам сучасного освітнього процесу.

Методологічні засади дослідження загалом відповідають її предметному спрямуванню. Дослідниця конкретизує об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, які відображають логіку теоретичного та експериментального розділів дисертації. Базуючись на вагомих методологічних засадах, дисертантка зуміла представити цілісне, комплексне уявлення проблеми вивчення екологічної свідомості в структурі психосоматичних взаємовпливів. Чітка постановка проблеми, ґрунтовний аналіз теоретико-експериментальних досліджень вітчизняної та зарубіжної психології та коректно визначений методичний апарат надали авторці можливість здійснити систематизацію матеріалу, висвітлити особливості зазначеної проблеми. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, забезпечується як системним оглядом наукової літератури з теми дисертації, так і експериментом, який був проведений Ордатій Н. М. Джерельна база заслуговує позитивного схвалення, оскільки було проаналізовано 274 найменування сучасних й релевантних темі наукових праць українських та зарубіжних дослідників.

Достовірність здобутих результатів та висновків забезпечується: науково-теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; застосуванням комплексу взаємодоповнювальних психологічних методів, що відповідають меті, предмету та завданням дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу; ефективністю експериментальної роботи,

формуванням репрезентативної вибірки, використанням методів статистичного аналізу даних, що доводить достовірність одержаних результатів

Експериментальною базою дослідження були Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського та Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова. Загальна чисельність вибірки студентів складала 210 здобувачів вищої освіти спеціальностей 222 «Медицина» та 053 «Психологія», вікової категорії від 17 до 22 років.

Переконливою є наукова ерудиція Ордатій Н. М. Вона визначила поняття «екологічна свідомість» як вищий рівень психічного відображення екосередовища крізь призму внутрішнього світу людини, зумовленого рефлексією щодо її існування у біофізичному, психофізіологічному та хіміко-біологічному вимірах, а також особливістю саморегуляції цього відображення. Вона є своєрідним фундаментом екологічної культури людини й формується як духовна освіта в результаті відображення екологічних стосунків та діяльності.

Заслуговує на увагу розроблений дисертанткою комплексний психодіагностичний інструментарій, який охоплює систему психологічних методів та методик, а також запропонований авторський інструментарій щодо визначення психосоматичного статусу студентів в умовах екосередовища ЗВО, який за характером формування залежить як від генетичної належності, так і від набутої в онтогенезі недостатності розвитку певних систем організму. Установлено психологічні портрети здобувачів вищої освіти з психосоматичними дисфункціями.

Коректно у роботі здійснено апробацію оригінальних дослідницьких інструментів за усіма вимогами психометрики, доведена їх надійність і валідність, що засвідчує можливість їхнього застосування як з науковою, так і з практичною метою. У роботі проведено ґрунтовний констатувальний експеримент, який дозволив виявити особливості впливу екологічної свідомості на психосоматичні дисфункції студентів. Загалом за результатами дослідження встановлено переконливі показники розвитку екологічності студентів (здоровий спосіб життя, стресостійкість, екологічне мислення та інші). Виявлені особливості дозволяють прослідкувати тенденцію: при збільшенні рівня екологічної вмотивованості (реалізується у пізнавальній активності, емпатії, управлінні власними емоціями, розпізнаванні емоцій інших людей тощо) зростатимуть показники самопочуття, активності та настрою особистості.

Новизна результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: визначено поняття, складові та рівні «екологічної свідомості» студентів закладів вищої освіти у контексті психосоматичних дисфункцій; запропоновано психологічну структуру та встановлено функціональні взаємозв'язки у системі «екосвідомість-психосоматика»; конкретизовано змістові параметри ековіталістичної концепції; підібрано комплекс методик для діагностики впливу екологічної свідомості на розвиток психосоматичних дисфункцій у здобувачів вищої освіти; створено структурну модель розвитку екологічної свідомості в студентів закладів вищої освіти із психосоматичними дисфункціями; визначено ієрархію показників психічного здоров'я студентів в умовах освітнього середовища; розроблено

комплексну психокорекційну програму «Підвищення рівня екологічної свідомості в студентів закладів вищої освіти із психосоматичними дисфункціями» та алгоритм дій щодо надання первинної самодопомоги в ситуації підвищеного дискомфорту в умовах середовища закладу вищої освіти; встановлено змістові параметри психосоматичного статусу студентської молоді в контексті формування їх екологічної свідомості.

Безперечною перевагою роботи є те, що її результати мають вагому практичну значущість, адже сформульовані на їх основі психологічні висновки, можуть бути використані в здійсненні комплексної розробки організаційних та психологічних засад формування та розвитку екологічної свідомості студентів закладів вищої освіти; у визначенні психологічних шляхів покращення рівня психічного здоров'я студентської молоді; у розробці технологій створення гармонійного освітнього середовища.

Значно посилює обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, процедура апробації результатів дослідження. Структура й обсяг дисертації зумовлюються логікою дослідження. Авторка представила основні положення своєї дисертаційної роботи на 5 міжнародних наукових конференціях. Зміст і основні положення дисертаційної роботи Н.М. Ордатій викладено в 12 наукових працях, із яких 3 статті у фахових виданнях із психології, затверджених АК МОН України (1 стаття – у співавторстві); 3 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, дві з яких – у виданні WoS; 6 статей – в інших наукових видавництвах та збірниках матеріалів конференцій.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове та практичне значення одержаних результатів, вважаємо за необхідне висловити окремі побажання та зауваження, що можуть мати дискусійний характер:

1. Виокремлення поведінкових розладів в підрозділі 1.3, які характеризуються наявністю широкого спектру психосоматичних проявів і посилюються у загрозливих для людини ситуаціях, є, на нашу думку, надлишковим, оскільки відомо, що актуалізація психосоматичних дисфункцій відбувається у зв'язку з психогенними і соматогенними (помірними вегетативними) провокаціями та супроводжується частими відчуттями болю невизначених локацій.

2. У третьому розділі дисертації не зовсім коректно дібрані експериментальна та контрольна групи. Адже на початку експерименту рівень розвитку та умови життєстійкості студентів обох груп мають бути однаковими, а у них різні особливості прояву психосоматичних дисфункцій. В кінці дослідження виявляються лише зміни, які відбулись в експериментальній групі.

3. Робота виграла б, якби більш повно були досліджені особливості психосоматичних дисфункцій студентів в залежності від екологічної освіченості, за типом сім'ї, гендерного критерію, стилю міжособистісної взаємодії.

Проте, зазначені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження, а певною мірою доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та теоретичної значущості проблеми, піднятої та розв'язаної в ході проведеного дослідження.

Висновок

Аналіз дисертації й опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Ордатій Н. М. на тему: «Особливості впливу екологічної свідомості на психосоматичні дисфункції студентів закладів вищої освіти» є самостійним, цілісним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її авторка Ордатій Наталія Миколаївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»

М. І. Томчук

ПІДПИС
- Томчука М. І.
ЗАСВІДОЧУЮ

ЗАВ. КАНЦЕЛЯРІЄЮ
НАЗУР А.В.
16.03.2023 РІК 22